



IPA 2

MODUL 5

**Strategije za
saradnju**

SADRŽAJ

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

3. Povezanost osnovne i srednje škole

SADRŽAJ

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

- Izazovi sa kojima se suočavaju porodice na prelazu iz osnovne u srednju školu
- Potrebe i očekivanja učenika/porodice u procesu školske inkluzije
- Proces tranzicije usredsređen na porodicu
- Uloga članova porodice u procesu tranzicije
- Interakcija između učenika, porodice i škole

SADRŽAJ

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

- Formalne i neformalne mreže podrške u zajednici.
- Strategije saradnje sa specijalizovanim stručnjacima.
- Veza između zdravstvenih i obrazovnih stručnjaka u procesu tranzicije.

SADRŽAJ

3. Povezanost osnovne i srednje škole

- Strategije saradnje koje uključuju sve aktere u procesu.
- Na koji način osnovne i srednje škole treba da budu povezane kako bi poboljšale tranziciju svojih učenika?
- Strategije za pripremu prelaska iz osnovne škole.
- Strategije za topao i pozitivan prijem i prelazak novih učenika u srednju školu.
- Primeri dobre prakse za uspešnu tranziciju.

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

- Prelazak iz osnovne u srednju školu je veliki životni događaj koji može uticati na obrazovni i psihološki razvoj dece (Rice, Frederickson and Seymour, 2010).
- To je period značajnih promena u društvenom, strukturnom i akademskom smislu, a od mladih ljudi, čak i od učenika sa autizmom, očekuje se da se na njega prilagode.
- Učenici prelaze sa vrha hijerarhije u osnovnoj školi na nivo „novajlije” u srednjoj školi.
- Tranzicija se često poklapa sa početkom adolescencije. Njihovo telo se menja kao i njihovi umovi, a oni ne razumeju zašto.
- Tranzicija može biti veoma stresno vreme za neke roditelje dece sa autizmom, koji brinu da bi neuspešna tranzicija mogla imati posledice po budućnost njihovog deteta.

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu
Izazovi sa kojima se suočavaju porodice na prelazu iz osnovne u srednju školu

Prelazak (tranzicija) iz osnovne u srednju školu može biti izazov za mnoge učenike, kao i za njihove porodice. Adolescencija je period fizičkog i intelektualnog razvoja koji može probuditi teška osećanja koja deca treba da razumeju i da se nose sa njima.

Postoji istovremeni trostruki prelazak (O'Halloran, 2010; Hargreaves et al., 1996, in O'Brien, 2003):

- ✓ prelazak iz jedne škole u drugu, ponekad na drugoj geografskoj lokaciji;
- ✓ prelazak iz jedne grupe vršnjaka u novu grupu vršnjaka;
- ✓ važna smena detinjstva u adolescenciju.

Ovaj period tranzicije je još veći izazov za decu sa autizmom, a samim tim i za njihove roditelje. Roditelji precenjuju mnoge izazove sa kojima se deca suočavaju. Međutim, rezultati će se verovatno razlikovati u zavisnosti od specifičnih snaga i poteškoća dece (Maras & Aveling, 2006).

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu
Izazovi sa kojima se suočavaju porodice na prelazu iz osnovne u srednju školu

Prilagođavanje promenama otežava deci sa autizmom da se suoče sa društvenim izazovima prelaska u novu školu:



Druga školska zgrada, možda veća od osnovne škole, daleko od njihove kuće.



Moždai potreba da koriste javni prevoz.



Mnogo učionica umesto jedne.

Deca iz spektra će morati da nauče gde su različite školske usluge dostupne učenicima: kabineti, psiholog, kantina, biblioteka, sportske sale i mnoge druge. Pre svega, moraju znati kako da koriste te usluge.

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu
Izazovi sa kojima se suočavaju porodice na prelazu iz osnovne u srednju školu

Kako bi bili srećni u novoj školi, moraće da:

znaju kako da pronađu svoje nove učionice;

se adaptiraju novoj rutini;
rasporedima za svaki dan u nedelji;

se upoznaju sa svojim nastavnicima i njihovim različitim pristupima;

se upoznaju sa svojim drugovima iz razreda i većim brojem drugih učenika;

sklope nova prijateljstva;

razumeju nova pravila i norme.

**1. Proces tranzicije
usredsređen na
učenika i porodicu
Izazovi sa kojima se
suočavaju porodice
na prelazu iz
osnovne u srednju
školu**

- Od ranog detinjstva može postojati jaka veza između majke/oca i deteta.
- Prema poznatim autorima pionirskih studija objavljenih 50-ih godina prošlog veka: Lorna Ving, Uta Frit i mnogi drugi - stručnjaci i roditelji moraju biti uključeni kao partneri u proces obrazovanja deteta sa autizmom.
- Ako postoji dobar odnos među decom, njihovom porodicom i stručnjacima, na izazove sa kojima se deca suočavaju porodica može pozitivno uticati i oni će biti sigurniji da se suoče sa novim iskustvom u novoj školi.

**1. Proces tranzicije
usredsređen na
učenika i porodicu**
Potrebe i očekivanja
učenika/porodice u
procesu školske
inkluzije

Postoji nekoliko studija koje razmatraju različite potrebe i očekivanja prema novoj školi sa različitih tačaka gledišta učenika sa autizmom, porodice, nastavnika i ostalih učenika.



**1. Proces tranzicije
usredsređen na
učenika i porodicu**
Potrebe i očekivanja
učenika/porodice u
procesu školske
inkluzije

PORODICA

- Sreća dece je od najveće važnosti za njihove roditelje. To je jedan od razloga zašto su uvek zabrinuti za njihove potrebe i očekivanja pri prelasku iz osnovne u srednju školu.
- Prema rečima porodice, proces inkluzije bi trebalo da počne rano, tokom predškolskog uzrasta, tako da učenik može imati pristup sveobuhvatnom paketu tranzicione podrške. Ovo će smanjiti neizvesnost u vezi sa novom školom i minimizirati anksioznost dece.
- Za porodicu je važno da uspostavi ravnotežu između prioriteta socijalne inkluzije i akademskog postignuća kako bi se pomoglo socijalnim i emocionalnim poteškoćama dece tokom pohađanja srednje škole. Iznad svega, moraju se uklopiti, „biti deo stvarnog sveta“, i držati korak sa svojim vršnjacima, iako to ponekad možda nije moguće. Očekivanja da akademski sposobno dete sa autizmom može da se nosi sa socijalnim situacijama u školi nisu uvek dostižna, jer karakteristike stanja mogu da ometaju učenje (Humphrey & Lewis, 2008).

**1. Proces tranzicije
usredsređen na
učenika i porodicu**
Potrebe i očekivanja
učenika/porodice u
procesu školske
inkluzije


NASTAVNICI/RODITELJI

- Roditelji i škole imaju različite percepcije uloge škole u procesu tranzicije. U nekim slučajevima, roditelji žele da imaju specijalističku podršku za svoje dete u nespecijalističkom okruženju. Ova situacija može stvoriti probleme u odnosu roditelj-nastavnik zbog frustracije roditelja kada su očekivanja od njihovog deteta neispunjena.
- Roditeljska anksioznost nastaje iz dva različita aspekta ukupnog procesa tranzicije. Prvo, roditelji imaju anksioznost da će njihovo dete biti nesrećno u novoj školi i drugo, da tranzicija neće teći glatko.
- Postoje neke alternativne metode koje mogu podstaći napredak, kao što su pisane informacije, fotografije i video-snimci. Međutim, nekim školama nedostaju resursi i obuka osoblja potrebna da bi se zadovoljile potrebe njihovih učenika.
- Razgovor sa roditeljima određuje specifične materijale/resurse koji se mogu kreirati za decu sa autizmom.

**1. Proces tranzicije
usredsređen na
učenika i porodicu**
Potrebe i očekivanja
učenika/porodice u
procesu školske
inkluzije

UČENICI/OSTALI UČENICI


- Važno je razgovarati sa autističnim učenicima i njihovim novim vršnjacima, na način koji odgovara njihovom stepenu razvoja, zašto prelaze u novu školu.
- Čak i ako možda ne razumeju razloge za promenu škole, dopašće im se pozitivni aspekti pohađanja druge škole.
- Polazak u novu školu je stres za svakoga, ali pažljiva priprema je ključ uspeha. Stvaranje predvidljivosti o tome kako izgleda školski dan će umanjiti anksioznost i strah.
- U novoj školi će se suočiti sa novim izazovima, ali solidan sistem podrške i odgovarajuće strategije suočavanja će olakšati tranziciju.



1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

PROCES TRANZICIJE USREDSREĐEN NA PORODICU

- **Za izradu plana tranzicije usmerenog na porodicu potrebno je:**
- Da poznajete i analizirate očekivanja, percepcije i osećanja učenika o tranzicij;
- Da ispunite očekivanja, ispoštujete procedure i otklonite brige roditelja u vezi sa tranzicijom učenika;
- Da definišete i prikažete uloge nastavnika i ostalih učesnika (učenika i porodice) iz osnovnih i srednjih škola u procesu tranzicije;
- Da prikupite podatke koji podržavaju prepoznavanje različitih uloga i vode ka izgradnji puteva saradnje, sa ciljem obogaćivanja iskustava i obrazovnog uspeha.



Proces usredsređen na porodicu i dete – metodologija koja olakšava razvoj usluga podrške.

Porodica i deca su centar i tačka oslonca.

Ceo proces se razvija oko njihovih potreba, snaga, očekivanja, prava, želja i snova.

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

Proces tranzicije usredsređen na porodicu

- Proces tranzicije usredsređen na porodicu pomaže porodici i detetu da stvore nove veze i prilike za svoje živote.
- Važno je prepoznati i ceniti iskustvo i znanje porodice i ugraditi porodične strategije u proces tranzicije.
- Porodica se mora smatrati jednim od glavnih činilaca obrazovnog procesa, pri biranju i postavljanju ciljeva i donošenju odluka za postizanje ovih ciljeva. Dakle, porodica mora aktivno učestvovati u izradi individualnog plana za učenika.
- Suštinski aspekt ovog modela je osećaj porodice da može imati kontrolu nad događajima u životu učenika.
- Model usredsređen na porodicu je povezan sa poboljšanim ishodima roditelja i dece, ali njegova primena može biti izazovna za porodične, profesionalne, organizacione, sistemske faktore i politike.

1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

Uloga članova porodice u procesu tranzicije

RODITELJI

- Oni igraju osnovnu ulogu u procesu tranzicije svog deteta.
- Često blisko saraduju sa stručnjacima u kreiranju individualnog plana za dete.
- Cela porodica može imati informacije o detetu.

BABE I DEDE

- Oni ispoljavaju veliku rezilijentnost, безусловnu ljubav i emocionalnu i društvenu podršku svojim unucima sa autizmom.
- Oni provode posebno vreme sa detetom i mogu biti izvor informacija i zagovaranja prava autistične dece u zajednici i školi.

BRAĆA I SESTRE

- Oni igraju različite uloge u skladu sa svojim godinama i njihovim odnosima sa braćom i sestrama sa autizmom. Oni mogu biti modeli ili vršnjački nastavnici ili "samo" brat ili sestra. Mogu delovati kao „mostovi” u procesu tranzicije ako pohađaju istu osnovnu ili srednju školu kao brat ili sestra.

ŠIRAPORODICA

- Oni takođe mogu biti zabrinuti zbog procesa tranzicije. Važno je voditi porodičnu diskusiju o tom pitanju.
- Otvoren i konstruktivan pristup može pomoći celoj porodici da ima srećniji, zdraviji i čvršći odnos i bolju informisanost o školi.



1. Proces tranzicije usredsređen na učenika i porodicu

Uloga članova porodice u procesu tranzicije

U osnovnoj školi, kao i pri prelasku u srednju školu, mora postojati organizovan plan koji uzima u obzir različite uloge aktera. Prethodna istraživanja su pokazala važnost priznavanja stručnosti roditelja i inkorporiranja sopstvenih strategija roditelja u školske prakse.

Idealan plan za tranziciju mora biti individualno skrojen za svakog učenika uz interakciju između učenika, porodice i škole.

Utvrđeno je da je zadovoljstvo roditelja školom u korelaciji sa spremnošću škole da sluša i njenom sposobnošću da fleksibilno odgovori na potrebe deteta (Whitaker, 2007).

Postoje dokazi da su roditelji često izostavljeni iz donošenja odluka u obrazovanju (Turnbull et al., 2006) i da je relativno malo pažnje usmereno na roditeljska iskustva.

Roditelji ukazuju na značajne probleme u komunikaciji sa školom. Potrebna im je lakša komunikacija da bi osetili da su njihove brige saslušane. Porodica veruje da loša komunikacija često potiče od nerazumevanja autizma.

Saradnja i komunikacija između porodice i škole su važni faktori u omogućavanju uspešne tranzicije deteta sa autizmom.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Da bi se osiguralo da učenici sa autizmom dobiju neophodan nivo nege i odgovarajućeg praćenja pre i tokom procesa tranzicije, svi akteri uključeni u različite oblasti zajednice moraju da se koordiniraju jedni s drugima.



2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

- Ovaj pristup će biti uspešan ako grupa za podršku može da saraduje sve vreme kao stalni tim;
- Nastavak rada svih učesnika, uključujući i porodice, je od suštinskog značaja za davanje preporuka obrazovnim, medicinskim i drugim neophodnim službama za učenike sa autizmom;
- Ovaj pristup je izuzetno važan kako bi se stvorio individualni plan za učenike sa personalizovanim strategijama i metodologijama koje upućuju na koordinisane intervencije i kontinuirane procene kako bi se tačno procenio napredak učenika.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Formalne i neformalne mreže podrške u zajednici

- Korišćenje prednosti mreža podrške u zajednici je ključno za poboljšanje kvaliteta života učenika i njihovih porodica i podstiče njihovo stvarno uključivanje u društvo.
- Ljudi koji su važni i uključeni u proces tranzicije često se nazivaju Krugom podrške.
- Svi ljudi uključeni u Krug podrške moraju udružiti snage kako bi stvorili uslove da porodica i dete žive istinski uključeni u različite kontekste škole i zajednice.



2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Formalne i neformalne mreže podrške u zajednici

PORODICA I UČENIK SA AUTIZMOM

Potrebe

Specifičnosti

Ciljevi

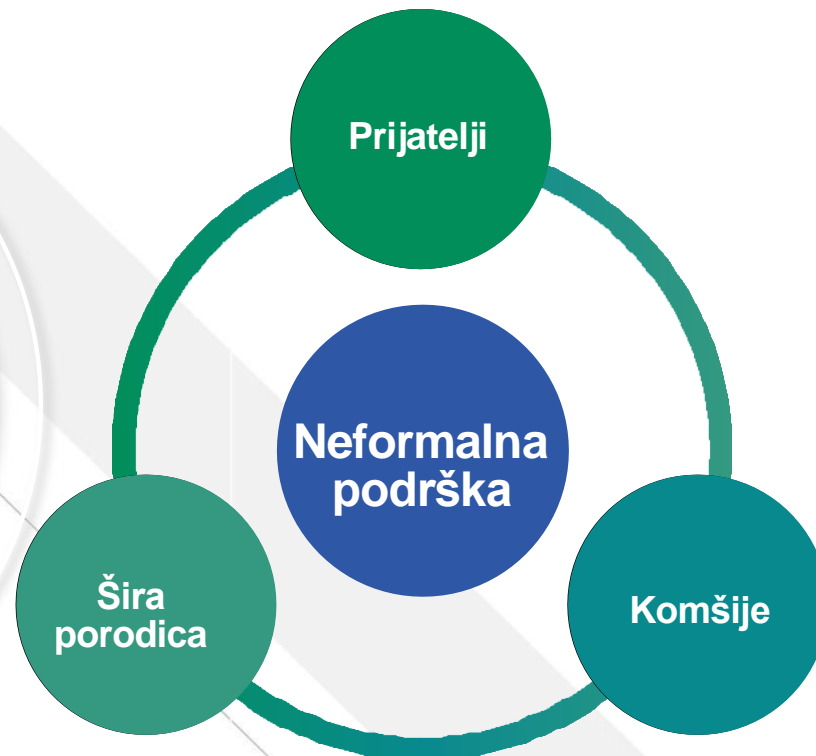
Preferencije

Snovi

Odrediće vrstu individualizovanih i „prilagođenih“ mreža podrške za svaku od njih.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Neformalne mreže podrške



- Najbolji način da se izgradi ova mreža podrške je da im se pomogne da nauče o autizmu i razumeju potrebe autistične dece. Ovo je posebno važno u ranim danima nakon dijagnoze. Moraju da razumeju šta autizam znači za dete i porodicu. Potrebno je vreme da se ovo razume.
- Šira porodica i prijatelji će verovatno na različite načine reagovati na dijagnozu i ponašanje deteta. Neki su možda spremni da odmah podrže dete i porodicu. Drugima je možda potrebno malo duže da shvate kako mogu da pomognu.
- Ova podrška može smanjiti opterećenje za roditelje i pružiti autističnoj deci dodatnu ljubav i negu.
- Veća je verovatnoća efektivne podrške ako roditelji uspostave blizak i pouzdan odnos sa mrežom podrške.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

RAZLIČITE MREŽE KOMUNIKACIJE

- Između roditelja i škole;
- Između osnovne i srednje škole
- U okviru škole;
- Između srednjih škola i eksternih aktera.

Značajan defekt između ovih komunikacionih mreža dovoljan je da tranzicija bude neuspešna.

Podršku treba, u prvom redu, da pruži društvena mreža: roditelji, porodica, prijatelji i komšije. Međutim, mreža specijalizovane podrške mora postati aktivna da dopuni ovu podršku kad god je to potrebno.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Deci sa autizmom će, pored nastave u osnovnoj školi, možda biti potrebna posebna podrška.

Psiholog

Defektolog

Logoped

Reedukator
psihonotorike

Asistent
u nastavi

Ostali...

Pomažu ovoj deci sa posebnim potrebama ili pridruženim stanjima tokom osnovne škole.



Važno je održati ovu podršku tokom prelasku srednju školu.
Specijalizovani stručnjak može biti osoba koja će biti uz dete i često može biti prva osoba koja uoči poteškoće.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Porodica, specijalizovani stručnjaci i osnovna škola moraju uspostaviti kontakt sa srednjom školom kako bi razgovarali o tretmanu ili strategijama koje se uspešno koriste kod učenika sa autizmom.

Biće važno znati i razgovarati o:

Strategijama koje se koriste za kontrolu izliva besa, za ublažavanje anksioznosti ili za zaustavljanje epilepsije;

Motivaciji deteta da uči i nastavi da radi na zadatku;

Kako iskoristiti posebna interesovanja deteta za njegovo uključivanje u proces učenja;

Listi ključnih fraza ili određenih ponašanja i šta to znači;

Znacima upozorenja koji se javljaju pre nego što dođe do “prekida filma”;

Navikama u spavanju, lekovima i posebnim potrebama ili navikama u ishrani, itd...;

Ostalim preventivnim strategijama.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Veza između zdravstvenih i obrazovnih stručnjaka u procesu tranzicije

Efikasno planiranje tranzicije zahteva:

- Aktivno učešće svih članova multidisciplinarnog tima (nastavnika, učenika kojima je potrebna tranzicija, njihovih porodica, specijalizovanih stručnjaka, kao i zdravstvenih radnika);
- Više saradnje sa zdravstvenim radnicima. Oni pripadaju školskoj zajednici i važan su deo u procesu tranzicije svakog učenika, a posebno učenika sa autizmom;
- Da svi učesnici u procesu tranzicije budu pažljivi i dobro informisani o učenicima i njihovim potrebama;
- Jasnu komunikaciju među zdravstvenim i obrazovnim stručnjacima u vezi sa važnim medicinskim i zdravstvenim informacijama. Na primer, često učenici sa autizmom imaju pridružena stanja povezana sa autizmom (epilepsija, ADHD, intelektualna ometenost, itd.), tako da moramo imati na umu da su zdravstveni radnici kvalifikovaniji da pruže ovu vrstu informacija ostalim učesnicima u procesu.

2. Saradnja sa drugim udruženjima i specijalizovanim stručnjacima

Veza između zdravstvenih i obrazovnih stručnjaka u procesu tranzicije

Partnerstvo sa zdravstvenim stručnjacima:

pomoći će školskim savetnicima da iskoriste resurse drugih članova multidisciplinarnog tima

je važna podrška za uspešan prelazak u srednju školu

otvara mogućnosti za saradnju

Stvara prostor za pripadnike različitih profesija da doprinesu svojim posebnim veštinama bez dupliranja napora

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

- Prelazak iz osnovne u srednju školu je značajan trenutak u životu deteta (Zeedyk et al., 2003).
- Gubitak poznatih mesta, struktura i ljudi kroz promene u oblastima društvenog i akademskog/školskog života donosi strahove povezane sa nepoznatim i predstavlja značajne izazove.
- Iako se mnoga deca dobro prilagođavaju ovim promenama (Evangelou et al., 2008), druga se bore da se prilagode – što ponekad može imati štetne posledice, uključujući niže samopoštovanje i pad akademskog napretka, u kombinaciji sa povećanom anksioznošću i depresijom (Ashton, 2008; Galton et al., 2003; West et al., 2010; Zeedyk et al., 2003).

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Za glatku i uspešnu tranziciju, strategije moraju da osmisle, razviju i primenjuju svi akteri uključeni u ovaj proces, koji obuhvata i osnovne i srednje škole. Neophodno je da učenici, porodica i školska zajednica obe škole budu duboko uključeni kako bi odgovorili na njihove potrebe i brige.

Strategije moraju:

- Da odgovore na potrebe i glavne brige učenika i njihove porodice
- Da se primenjuju koristeći interesovanja i snage učenika i porodice
- Da budu prilagođene svakom učeniku
- Da budu lako prilagodljive njihovim različitim životnim kontekstima

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Strategije koordinacije** koje uključuju sve aktere u procesu

Da bi tranzicija bila uspešna, neophodno je da:

- Proces planiranja počinje rano, u osnovnoj školi;
- Uzme u obzir stavove porodice, stručnjaka / nastavnika / škole i učenika sa autizmom;
- Porodice i učenici sa autizmom budu deo procesa planiranja i učestvuju na sastancima (oni igraju ključnu ulogu u ovoj tranziciji)
- Tokom razvoja procesa koji podrazumeva donošenje odluka i izbora za život porodice i deteta, ključno je da svi sagovornici facitiraju i razmenjuju informacije, iznose alternative i daju hipoteze izbora.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Strategije koordinacije** koje uključuju sve aktere u procesu

Dobar plan strategije mora:

Da bude usredsređen na pojedinca

Ima holistički pristup koji osigurava interese dece

Istakne prava dece da izraze svoje mišljenje, potrebe i želje u procesu tranzicije

Ovo je ključno, jer osigurava da je prelazak u srednju školu dobro isplaniran, individualizovan, prikladan i smislen za svakoga.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Strategije koordinacije koje uključuju sve aktere u procesu**

Plan tranzicije treba da:

- bude organizovan u strukturisanom pristupu.
- bude pravilno podeljen na male i upravljive faze/korake, ako je potrebno.
- bude koordiniran od strane vodećeg stručnjaka srednje škole zajedno sa porodicom i nastavnicima osnovne škole.
- sadrži detalje o prednostima i oblastima u kojima može biti potrebna dodatna podrška (ovo takođe treba da uključi sve senzorne probleme sa kojima se učenik suočava).

Dobro partnerstvo između nastavnika i roditelja će pomoći da se razviju i primene sve strategije i metodologije predložene u planu.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Na koji način osnovna i srednja škola treba da saraduju kako bi se unapredila tranzicija njihovih učenika?

- Za prilagođavanje novog obrazovnog konteksta iz osnovne u srednju školu i prevazilaženje prepreka uspešnoj tranziciji, ključno je razviti intervencije koje modifikuju školsko okruženje;
- Prelazak između škola mora uvažavati razvoj dece/učenika, tako da osnovna škola bude i služi kao osnova za razvoj učenika u narednim ciklusima (Melo, 2009).
- Postoje fundamentalni aspekti kada se govori o školskoj tranziciji: **socijalna i institucionalna adaptacija, prilagođavanje novom školskom vremenu i prostoru; obrazovni sekvencijalni/nastavni plan i program; kontinuitet između osnovne i srednje škole; razvoj deteta; vrsta prelaza; izgradnja mostova i minimiziranje barijera** (Evangelou et al., 2008).

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Na koji način osnovna i srednja škola treba da sarađuju kako bi se unapredila tranzicija njihovih učenika?

Da bi se osigurali ovi fundamentalni aspekti:

Ključno je da svi učesnici (porodica, učenici, nastavnici iz osnovne i srednje škole i drugi) rade zajedno kako bi osigurali nesmetanu tranziciju za autističnog učenika

Tranzicije treba planirati mnogo unapred: to može značiti da bi prvi formalni sastanak planiranja sa srednjom školom trebalo da se održi u osnovnoj školi (npr. obe škole treba da razmene preglede svojih nastavnih planova i programa i pedagoških praksi)

Uspostaviti prelazni protokol za sprovođenje procesa evaluacije. Protokol se može lako ažurirati nakon evaluacije od strane učenika, roditelja i nastavnika

Vodeći stručnjaci u procesu tranzicije za srednju školu, sa porodicom i nastavnicima u osnovnim školama, treba da izrade plan tranzicije sa detaljima o prednostima i oblastima u kojima može biti potrebna dodatna podrška

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Na koji način osnovna i srednja škola treba da saraduju kako bi se unapredila tranzicija njihovih učenika?

Da bi se osigurali ovi fundamentalni aspekti :

Osigurajte da je plan tranzicije pravilno podeljen na male i upravljive faze/korake, ako je potrebno

Uspostavite raspored tranzicije koji se, ako je potrebno, može prilagoditi

Održavajte sastanke nastavnika dve škole uz učešće defektologa pre i tokom tranzicije radi prenošenja informacija o specifičnim karakteristikama učenika i njihovim poteškoćama, pristupu nastavnom planu i programu i drugim važnim pitanjima

Obe škole treba da saraduju i organizuju dodatne posete ili nekoliko aktivnosti koje uključuju učenike, roditelje, nastavnike i osoblje iz obe škole

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Na koji način osnovna i srednja škola treba da saraduju kako bi se unapredila tranzicija njihovih učenika?

Za toplu, pozitivnu i uspešnu tranziciju, strategije moraju biti osmišljene i planirane, uključujući sve osnovne aktere ove tranzicije što je moguće bolje:



Primarno učenike;



Njihove porodice;



Zajednicu osnovnih i srednjih škola: ostale učenike, nastavnike, defektologe, upravu škole, asistente, psihologe i drugi terapeute itd.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Strategije za pripremu prelaska iz osnovne škole**

Razumevanje ključnih faktora koji leže u osnovi uspešne školske tranzicije, na nivou deteta, ali i u širem kontekstu porodice i školskog okruženja, je stoga od velike važnosti, posebno za decu koja su u riziku od negativnih tranzicionih iskustava. (Chung et al., 1998).

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Kako osnovna i srednja škola mogu pomoći da se stvori predvidljivost i olakša nova školska tranzicija?

U osnovnoj školi:

- Nastavnici i učenici u osnovnim školama mogu razviti projekte koji imaju za cilj prelazak u srednju školu;
- Nastavnici u osnovnim školama mogu odvesti učenike na ručak u srednjoškolsku kantu ili u biblioteku kako bi ih upoznali sa okruženjem;
- Nastavnici u osnovnim školama mogu napisati socijalnu priču o prelasku iz osnovne u srednju školu. Istaknite najveće razlike i promene između dve škole kako biste izbegli anksioznost kod dece;
- Nastavnici u osnovnim školama mogu prilagoditi osnovno okruženje tako da odražava promene u srednjoj školi.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Kako osnovna i srednja škola mogu pomoći da se stvori predvidljivost i olakša nova školska tranzicija?

U srednjoj školi:

- Organizujte obilazak zgrade i učionica za osnovce i porodicu;
- Obezbedite tlocrt nove škole i označite odgovarajuće prostorije;
- Obezbedite fotografije relevantnih oblasti (npr. igralište, učionica, kantina, biblioteka, itd.) i nastavnika i školskog osoblja koji će biti važni za učenika;
- Obezbedite kontrolnu listu školskih rutina sa kojima će se učenik upoznati;
- Osigurajte da srednjoškolska zajednica bude svesna snaga, potreba i interesovanja učenika;
- Pripremite informativni letak o novoj školi, koji sadrži broj telefona, istoriju škole, rasporede, nastavnike, uslugu ručka i druge važne informacije;
- Organizujte sastanak za roditelje kako bi bili svesni svoje važne uloge u podršci tranziciji.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Kako osnovna i srednja škola mogu pomoći da se stvori predvidljivost i olakša nova školska tranzicija?

U srednjoj školi dajte roditeljima informacije o:



Osnovnim pravima i dužnostima učenika i roditelja/staratelja;



Njihovoj osnovnoj ulozi u školskom putu učenika i stavovima koje treba usvojiti tokom cele godine;



Školskim uslugama;



Merama koje unapređuju školski uspeh:

- važnost dobre ishrane;
- broj sati sna prema uzrastu dece;
- svakodnevni dijalog o školskom životu;
- vreme za učenje u odnosu na vreme za igru;
- zadaci i/ili problemi u ponašanju;
- provera gradiva za sledeći dan.

Kako osnovna i srednja škola mogu pomoći da se stvori predvidljivost i olakša nova školska tranzicija?

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Osnovna I srednja škola zajedno:

- Nastavnici i učenici srednjih škola mogu organizovati posete osnovnoj školi radi iniciranja ličnih kontakata i predstavljanja karakteristika buduće škole.
- Srednja škola može pozvati učenike osnovnih škola i njihove porodice da učestvuju u školskim aktivnostima.
- Nastavnici i učenici osnovnih škola treba da posete buduću školu i uzmu učešće u nekim aktivnostima.
- Učenici osnovnih škola treba da učestvuju u vannastavnim aktivnostima u novoj školi. Nastavnici mogu da ohrabre razmenu pisama između učenika obe škole.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Kako porodica treba da bude uključena u projekte tranzicije škola?

Posetite školu bar jednom sa detetom pre nego što počne školovanje.

Napravite knjigu fotografija i informacija koje vam daje škola (odgovarajuće školske oblasti, nastavnici i školsko osoblje). Ova knjiga služi za upoznavanje pre početka škole.

Planirajte postepeni prelaz za početak škole (npr. nekoliko sati dnevno).

Planirajte nekoliko sastanaka kako biste podelili informacije o projektima školske tranzicije i svim povezanim aktivnostima.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Koje strategije u korist tranzicije mogu da koriste svi akteri?

Koristite vizuelnu podršku:

Vizuelna podrška može pomoći učeniku da razume šta će se dešavati sa tranzicijom i da ojača verbalnu komunikaciju. Važno je koristiti jasan jezik i dati učeniku vremena da obradi ono što je rečeno. Ove vizuelne podrške treba da budu slične u različitim kontekstima učenikovog života.

Poznavanje novog školskog okruženja i rutina kroz vizuelnu podršku može olakšati prelazak u novu školu.

Dobra je mera primeniti sredstva komunikacije kako bi se pomoglo komunikacijskim potrebama autističnih učenika.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Koje strategije u korist tranzicije mogu da koriste svi akteri?

Uspostavite efikasnu komunikaciju:

Podelite informacije sa svom školskom populacijom o potrebama učenika, o tome šta mu se sviđa, šta mu se ne sviđa, njegovim sposobnostima i poteškoćama.

Koristite socijalne priče

Socijalne priče su kratki opisi određene situacije, događaja ili aktivnosti, koji uključuju specifične informacije o tome šta možete očekivati u toj situaciji i zašto. Možete kreirati socijalnu priču kako biste pomogli deci da znaju šta da očekuju u novoj školi.

Pripremite trenutno okruženje:

- Škola koju učenik trenutno pohađa treba da organizuje individualni ili grupni rad i uključi aktivnosti u nastavni plan i program kako bi olakšala proces.
- Koordinator za tranziciju može pomoći u pripremi plana tranzicije, predložiti strategije i koordinirati sve intervencije.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Strategije za topao i pozitivan prijem novih učenika u srednjoj školi**

- Veoma je važno da cela školska zajednica (nastavnici, osoblje, učenici) uvide izazov i benefite prihvatanja osoba sa autizmom.
- Ako direktor dobro poznaje autizma i ima pozitivan stav prema inkluziji osoba sa autizmom, on će unaprediti toplu dobrodošlicu novim učenicima i njegov primer će podstaći uključivanje celokupne školske populacije.

Šta srednja škola treba da uradi kada novi učenik krene u školu?

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Identifikacija lidera, odraslih i učenika, za pomoć u procesu tranzicije stvaranjem tima "ambasadora dobrodošlice".

Učenike osnovnih škola dočekuju direktor i nastavnici i obaveštavaju ih o pravilima i funkcionisanju službi, rasporedu i drugim važnim stvarima.

Obilazak objekata sa vodičem u pratnji školskih drugova.

Koristite druge učenike za podučavanje učenika sa autizmom da unapredite odnose među učenicima.

Uključite udruženje roditelja u dobrodošlicu novim porodicama (učenicima i roditeljima) zajedno sa školskim osobljem.

Kreirajte radne grupe koje će uključiti porodice u donošenje odluke za unapređenje školovanja.

Šta srednja škola treba da uradi kada novi učenik krene u školu?

3. Saradnja između osnovne i srednje škole



3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Šta srednja škola treba da uradi kada novi učenik krene u školu?

Dodatne strategije koje mogu biti korisne

- Identifikujte, procenite i usredsredite se na one veštine i oblasti učenika kod kojih će biti potrebna podrška na času.
- Uključite porodicu u razvoj i primenu zajedničkog pristupa učenju kod kuće i u školi.
- Zamolite porodicu da da informacije o tome kako da se nosite sa bilo kojim specifičnim ponašanjem ili opsesijama. Ako su vizuelne podrške kao što su PECS ili MAKATON prethodno korišćene, moglo bi biti neophodno da budu dostupni u školi.
- Kada su određeni koncepti kao što je koncept vremena teški za učenike sa autizmom, oni mogu imati koristi od eksplicitnih vizuelnih znakova ili uputstava koji će im pomoći da procene napredak dana i upravljaju svojim vremenom. Npr. nastavnici mogu:
 - Da daju usmeni podsetnik ili odbrojavaju,
 - Uključe tajmer tokom zadatka ili koriste sat.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Šta srednja škola treba da uradi kada novi učenik krene u školu?

Dodatne strategije koje mogu biti korisne

- Učenici sa autizmom mogu imati složene senzorne probleme u vezi sa mirisom, bukom i svetlima u školskom okruženju. Škole mogu primeniti razumna prilagođavanja kako bi pomogli učenicima da se osećaju prijatnije, na primer, dozvoljavajući im:
 - Da koriste umirujuće i poznate mirise u svojoj blizini;;
 - Da koriste naočare za sunce ili čepiće za uši kada su osetljivi na jako svetlo ili buku;
 - Da uđu u prostor (npr. kantu) ranije pre nego što buka dostigne maksimum da bi se učenicima pomoglo da se nose sa glasnim zvukovima.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole

Šta porodica može da uradi kada učenik pođe u srednju školu?

- ✓ Omogući/pošalje poznate stvari da budu blizu detetu kako bi se ono osećalo sigurnije;
- ✓ Korišćenje vizuelne podrške za kreiranje vizuelnog rasporeda može pomoći detetu da razume šta se dešava;
- ✓ Da pohvali učenika što se nosi sa promenom i prilagođava se novoj rutini;
- ✓ Da održava redovan kontakt sa osobljem koje radi sa detetom kako bi znali kako ono napreduje. Ako primeti da se škola ne bavi njime kako treba, da obavesti osoblje i dogovori sastanak
- ✓ Da učestvuje u razvoju aktivnosti ili školskih projekata prema svojim mogućnostima.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Primeri dobre prakse za uspešnu tranziciju**



Školska zajednica mora da bude radna snaga koja prihvata, razume i prepoznaje snage koje autistične osobe mogu doneti društvu. Ova akcija i stav imaju uticaj na budućnost zajednice razumevanja i prihvatanja.



Stoga je neophodno definisati i razviti akcioni plan za inkluziju učenika sa autizmom sa jasnim ciljevima i strategijama koje uključuju školsku zajednicu. Ovaj plan moraju izraditi ljudi koji su lideri u školi.

3. Saradnja između osnovne i srednje škole **Primeri dobre prakse za uspešnu tranziciju**

Ovi lideri (učenici, nastavnici...) treba da:

Pruže informacije o autizmu celoj školi;

Organizuju debate i diskusije na tu temu;

Daju primer drugima, posvećujući svoje vreme podršci deci sa autizmom

Unapređuju i razvijaju svoje društvene veštine u različitim vremenima i kontekstima škole – na igralištu, u vreme ručka ili u učionici;

Angažuju druge učenike i nastavnike da pozovu nove učenike da budu članovi muzičke grupe, hora ili pozorišne sekcije;

Zovu novog učenika njegovim imenom, osmehuju mu se ili mu mahnu u znak pozdrava – sve ovo može biti znak prihvatanja.

BIBLIOGRAFIJA

- ☐ Jordan, R., & Jones, G. (1999). Meeting the needs of children with Autistic Spectrum Disorders. London: David Fulton Publishers.
- ☐ Powell, T.H., Hecimovic, A., Christensen, L. (1992). Meeting the Unique Needs of Families in Dianne E. Berkell (edit) AUTISM, Identification, Education and Treatment. USA: Lawrence Erlbaum Associates Pub.
- ☐ Schilmans, C., Vermeulen, P. (2003). Colaboração entre pais e profissionais: Uma pedra fundamental no desenvolvimento da qualidade dos serviços: I: O modelo. Livro de Actas. Proceedings 7th International Autism – Europe Congress. Centro de Congressos de Lisboa, Portugal, 14-16 Novembro 2003. p. 235.
- ☐ Schilmans, C., Vermeulen, P. (2003). Collaboration between parents and professionals: a cornerstone in the development of quality of services: I: The model. Livro de Actas. Proceedings 7th International Autism – Europe Congress. Centro de Congressos de Lisboa, Portugal, 14-16 Novembro 2003. p. 235.

BIBLIOGRAFIJA

- 📄 De Clerq, H. (2003). Ensinar a reconhecer, nomear, compreender e comunicar emoções. Experiências e introspecções do meu filho Thomas. Livro de Actas. Proceedings 7th International Autism – Europe Congress. Centro de Congressos de Lisboa, Portugal, 14-16 Novembro 2003. p. 233.
- 📄 Deacy, E., Jennings, F., & O'Halloran, A. (2015). Transition of students with autistic spectrum disorders from primary to post-primary school: a framework for success. *Support for Learning*, 30 (4), 292-304.
- 📄 Fortuna, R. (2014). The social and emotional functioning of students with an autistic spectrum disorder during the transition between primary and secondary schools. *Support for Learning*, 29 (2), 177-191.
- 📄 Frith, U. (1989). *Autism: Explaining the Enigma* (1st ed.). Wiley-Blackwell
- 📄 Hebron, J. S. (2018). School connectedness and the primary to secondary school transition for young people with autism spectrum conditions. *British Journal of Educational Psychology*, 88, 396-409.

BIBLIOGRAFIJA

- 📄 Makin, C., Hill, V., & Pellicano, E. (2017). The primary-to-secondary school transition for children on the autism spectrum: A multi-informant mixed-methods study. *Autism & Developmental Language Impairments*, 2, 1-18. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2396941516684834>
- 📄 Neal, S., & Frederickson, N. (2016). ASD transition to mainstream secondary: a positive experience? *Educational Psychology in Practice*, 32 (4), 355-373.
- 📄 Tobin, H., Staunton, S., Mandy, W., Skuse, D., Hellriegel, J., Baykaner, O., Anderson, S., & Murin, M. (2012). A qualitative examination of parental experiences of the transition to mainstream secondary school for children with an autism spectrum disorder. *Educational & Child Psychology*, 29 (1), 75-85. https://www.researchgate.net/publication/260878365_A_qualitative_examination_of_parental_experiences_of_the_transition_to_mainstream_secondary_school_for_children_with_an_autism_spectrum_disorder

ODRICANJE OD ODGOVORNOSTI

Podrška Evropske komisije za izradu ove publikacije ne predstavlja podršku sadržaju koji odražava isključivo stavove autora, pa se Komisija ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njoj.

PARTNERI

POLBIENESTAR
UNIVERSITAT ID VALÈNCIA



FPDA - Federação Portuguesa de Autismo



Autismo Burgos
Federación Autismo Castilla y León



FONDACIJA HILJADU ŽELJA

socialIT
software & consulting

ae Autism
Europe